

Crtanje granica na Zapadnom Balkanu: Ljudska perspektiva

Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu

Sarajevo, 2012.

Centar za
sigurnosne studije - BiH
Centre for
Security Studies - BiH

Sanja Mihajlović

Crtanje granica na Zapadnom Balkanu: Ljudska perspektiva

Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu

Sarajevo, 2012.

Izdavač: Centar za sigurnosne studije
Autor: Sanja Mihajlović
Štampa: www.sonicstudio.ba, Sarajevo
Tiraž: 200 primjeraka
ISBN: 978-9958-857-02-7
Sarajevo, 2012.
© CSS 2012.
Sva prava zadržana

Sadržaj

Ljudska perspektiva izgradnje mira	5
Studija slučaja: Opština Neum/Opština Slivno	6
Sažetak	6
Uvod	7
Aktuelni politički kontekst u BiH	7
Kontekst označavanja granica u BiH	8
Ključna dinamika mira I konflikta	10
Najbitnija pitanja koja proizilaze iz izvještaja	11
Zbir problema i rizika koje oni predstavljaju	11
Pojašnjenje osnovnih uzroka	12
Uloge ključnih aktera u ovom pitanju	14
Preporuke za rješavanje spora	16

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
EU	Europska Unija
HDZ	Hrvatska demokratska stranka
HDZ 1990	Hrvatska demokratska stranka 1990
SDP	Socijaldemokratska partija

Ljudska perspektiva izgradnje mira

Ovo istraživanje je provedeno u okviru projekta pod nazivom “People's peacemaking perspectives”, zajedničke inicijative organizacija Counciliation Resources i Saferworld, finansirane pod okriljem Instrumenta za stabilnost Europske komisije. Projekt nudi institucijama Europske unije analize i preporuke utemeljene na osnovu mišljenja i iskustava lokalnog stanovništva u zemljama i regionima koji su pogođeni nestabilnošću i nasilnim konfliktima. Granice između pojedinih zemalja Zapadnog Balkana i dalje ostaju sporna i neriješena pitanja, te samim tim predstavljaju prijetnju regionalnom miru i stabilnosti i stvaraju prepreke u evropskim integracijama. U fokusu ovoga istraživanja nalazi se pet regiona u kojima se roblematizira pitanje označavanja/definisanja državnih granica, s ciljem pružanja cjelovitijeg uvida Europskoj uniji u pogledu njenog angažmana.

Proces označavanja granica se trenutno odvija na nacionalnom političkom nivou, ne mareći za stavove lokalnog stanovništva koje živi u tim pograničnim područjima. U ovom izvještaju tretirana su mišljenja stanovnika zajednice ovih područja u odnosu na pristupe lokalnih, državnih i međunarodnih aktera pri rješavanju ovih sporova, te date određene preporuke vlastima kako da na osnovu iznešenih stavova pristupe rješavanju ovih problema.

Mišljenja navedena u ovom istraživanju odražavaju lične stavove autora i ni u kojem slučaju ne odražavaju stavove organizacije Saferworld iz Velike Britanije. Ovaj dokument je sačinjen uz finansijsku podršku Europske unije. Za sadržaj i stavove iskazane u ovome izvještaju odgovoran je isključivo Centar za sigurnosne studije iz Bosne i Hercegovine i ni pod kakvim okolnostima ne mogu biti predstavljeni kao stavovi Europske unije.

Studija slučaja: Opština Neum/Opština Slivno

Sažetak

Ovaj izvještaj prezentuje rezultate terenskog istraživanja koje je Centar za sigurnosne studije proveo u maju 2011. godine u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini (BiH) i Republici Hrvatskoj (RH). Terensko istraživanje predstavlja kombinaciju grupnih rasprava i intervjua sa ključnim informatorima u dvije lokalne zajednice. Određeni broj intervjua proveden je i u Sarajevu. Svrha istraživanja je bila identifikacija potencijalnih nesporazuma u kontekstu označavanja granica na lokalnom nivou koji postati biti uzrokom eventualnog konflikta, te analiza utjecaja koji teritorijalni sporovi mogu imati na populaciju koja živi blizu granice. Rezultati istraživanja konceptualno se fokusiraju na problem postojećeg nedostatka informisanosti u redovima administrativnih i lokalnih struktura vlasti u vezi sa osnovnim problemima oko sporova povezanih sa označavanjem granica, te nedovoljnu svijest lokalne populacije i opšte nezadovoljstvo koje vlada zbog činjenice da ovi problemi još uvijek nisu riješeni. S druge strane, pozitivna činjenica je to da ljudi generalno ne pokazuju ogorčenje spram graničnih opština vezano za ovaj problem, te iskazuju zajednički stav da da je ovo doista politizirano pitanje. Naposljetku, Izvještaj završava setom preporuka koje su u skladu sa službenim stajalištima institucija vlasti Bosne i Hercegovine, međunarodne zajednice kao i sa stavovima građana.

Uvod

Neriješeni teritorijalni sporovi i problem oko označavanja granica identificirani su kao neka od temeljnih prepreka efikasnoj implementaciji napora međunarodne zajednice usmjerenih na stabilizaciju i izgradnju mira na Balkanu. Europska komisija je godinama u svojim izvještajima o napretku isticala i naglašavala potrebu za rješavanjem ovih pitanja kao značajan faktor za uređenje odnosa između država, te doprinos regionalnoj stabilnosti. Neriješeni teritorijalni sporovi mogu narušiti proces integracije, te nesporno imati velike posljedice na širu regionalnu stabilnost. Bitno je napomenuti da Europska komisija nema nikakvu nadležnost po pitanjima definisanja granica, te u tom kontekstu ukazuje na potrebu da zainteresovane strane ove bilateralne probleme rješavaju međusobno. Ovo se posebno odnosi na Zapadni Balkan, regiju koja je izašla iz devastirajućih ratova koji su za sobom ostavili mnoge neriješene probleme i nedovršene poslove kojima se mora pozabaviti u što skorijem vremenu.

U izvještajima Europske komisije o napretku Bosne i Hercegovine¹ i Hrvatske² za 2010. godinu primjećeno je da, uprkos sveukupnom napretku u ovom domenu i sferi dobrih bilateralnih odnosa između dvije države, Hrvatska nije ostvarila napredak vezan za ratifikaciju Sporazuma o označavanju zemljišnih i riječnih granica iz 2005. godine. U slučaju BiH, legislativa za implementaciju Zakona o kontroli granica³ je usvojena, osim podzakonskog akta koji tretira označavanje granične linije. Generalno, označavanje granica je napredovalo, ali i dalje predstavlja razlog za zabrinutost.

Predmetna studija slučaja pristupa ovom pitanju iz ponešto drugačije perspektive a sve u cilju predstavljanja problema i prepreka koje proizilaze iz neriješenih sporova vezanih za demarkaciju granica između BiH i Hrvatske. Neke od aktuelnijih analiza teritorijalnih sporova između BiH i Hrvatske fokusiraju se na regionalni, nacionalni i politički nivo. Cilj ovog istraživanja je da se predstave pogledi i percepcije lokalnog stanovništva koje živi blizu područja demarkacije, sagledavajući sve faktore koji mogu postati uzrokom potencijalnih sukoba unutar ovih zajednica, te efekat koje ovo neriješeno pitanje ima na život te populacije.

Aktuelni politički kontekst u BiH

Raspad Jugoslavije, izbijanje rata u Bosni i Hercegovini, te potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma su tri hronološki relevantne i međusobno

¹ Izvještaj Europske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2010. godinu, pristupljeno u septembru, 2011. godine,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/ba_rapport_2010_en.pdf

² Izvještaj Europske komisije o napretku u Hrvatskoj, pristupljeno u septembru 2011. godine, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/hr_rapport_2010_en.pdf

³ Zakon o državnoj graničnoj službi Bosne i Hercegovine, pristupljeno u septembru, 2011. godine, <http://www.granpol.gov.ba/propisi/zakoni/?cid=29,1,1>

povezane stvari u novijoj historiji BiH. Dejtonski sporazum je stvorio slabu državnu uniju u kojoj su dva entiteta prisvojila većinu nadležnosti vezanih za upravljanje, dok sve odluke na nivou države zavise od konsenzusa tri velike etničke grupacije; mnoge funkcije dodijeljene su po principu etničke kvote. Ovako komplikovan sistem nedugo je zatim bio izložen opstrukcijama i blokadama od predstavnika nacionalnih partija; kao neophodnu mjeru, međunarodna zajednica dodijelila je visokom predstavniku široke ovlasti da bi omogućila da država funkcioniše, ali je u isto vrijeme BiH učinila ovisnom o redovnim intervencijama visokih predstavnika.

Međunarodni i domaći analitičari politika označili su posljednjih nekoliko godina bh. historije kao najkrhkiji i najnestabilniji period nakon kraja rata 1995. godine, a ujedno i udaljavanje od pravog puta ka euroatlantskim integracijama. Od Opštih izbora održanih u 2010. godini, nova vlast na državnom nivou još nije uspostavljena, pa tako Vijeće ministara BiH trenutno radi u tehničkom mandatu, a postavlja se i pitanje kredibiliteta vlasti na nivou Federacije BiH. Ni zakonodavna grana vlasti nije u potpunosti formirana. Funkcionisanje državnih institucija se dovodi u pitanje i stalno su izložene preispitivanju njihove svrsishodnosti i potrebe; nasilje kao posljedica ovoga stanja vjerovatno nije opcija ali je ne treba ni potpuno odbacivati ukoliko se ovakva situacija nastavi. Međunarodna zajednica je u BiH učinila nekoliko pokušaja i intervencija da pomogne proces formiranja vlasti, ali je jedino uspjela pružiti određeni legitimitet federalnoj vlasti formiranoj bez određenih hrvatskih političkih stranaka. HDZ i HDZ 1990 (obje većinski hrvatske stranke) otvoreno su se protivile formiranju vlade bez njihove participacije, te su u znak protesta donijele odluku da ponovno promovišu svehrvatski sabor. Dva HDZ-a, te većinski pobjednici Izbornog iz oktobra 2010. godine, Socijal-demokratska partija (SDP), redom su odbili razumne koalicije koje su predložene posredovanjem međunarodne zajednice. Nestabilna politička situacija u BiH dalje je pothranjivana odlukom Narodne skupštine Republike Srpske da pozove na referendum. Objе inicijative su povučene nakon nekoliko intervencija međunarodne zajednice, ali su uspjele da dalje zaoštре već postojeće etničke, društvene, političke i ekonomske tenzije u BiH.

Kontekst označavanja granica u BiH

Raspadom Jugoslavije utrt je put donošenju sporazuma o granicama među nastalim državama, od kojih je prvi *Ugovor o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*⁴. Ugovor je je pripremila zajednička komisija, a potpisali bivši predsjednici Hrvatske i Bosne i Hercegovine, 30. jula 1999. godine u Sarajevu, tačnije tokom sastanka u okviru Pakta o stabilnosti jugoistočne Europe.

⁴ Ugovor o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, pristupljeno u septembru 2011. godine, <http://faolex.fao.org/docs/pdf/bi-32335.pdf>

Pod pokroviteljstvom Međudržavnog diplomatskog povjerenstva (komisije) za identifikaciju, označavanje i održavanje državne granice između RH i BiH, formirane su dvije stručne državne radne grupe sa mandatom da pregledaju i ukažu na bilo kakve moguće predstave koje bi svaka od zemalja mogla imati u pogledu granica. Činilo se da postoji načelan sporazum o većem dijelu granice koje je bio predmetom pomenutog Ugovora. Međutim, proizašli su određeni problemi, od kojih je jedan bio vezan za morsku granicu koja je trebala dijeliti mali dio mora ispred obalnog izlaza Bosne i Hercegovine blizu grada Neuma. Ovo pitanje Ugovor tretira na sljedeći način:

...državna granica na moru proteže se središnjom crtom morskog prostora između kopna Republike Hrvatske i kopna Bosne i Hercegovine, u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine⁵...

Činjenica je da su obje državne radne grupe ranije ratificirale topografske mape, ali Ugovor nije ratificiran od Hrvatske. Štaviše, službeni odgovor bh. vlasti je bio iskazan u mišljenju da ne bi trebalo postojati bilo kakvo neslaganje u pogledu dva otoka, te kako oba, Mali i Veliki Školj pripadaju Bosni i Hercegovini. Konačno, u skladu sa UN-ovom Konvencijom o pravu mora, ratifikacija morske granice treba biti primarna, i prethoditi rješavanju svih drugih neriješenih pitanja.

Granični ugovor u vezi linije razgraničenja na poluotoku Klek kritikovala je Dubrovačka županijska skupština nešto ranije, tokom 1999/2000. godine. Poluotok formira uski izlaz na jadransku obalu pored BiH. Sam vrh poluotoka je shodno njihovom tumačenju historijska činjenica i dio Dubrovačkog repa, te bi trebao pripasti njima. Također, dva otočića (Mali i Veliki Školj), koji su bili dijelom hrvatskog katastarsa, sada su u skladu sa Ugovorom pripali BiH, budući da je morska granica povučena srednjom linijom između polutoka Pelješca (Hrvatska) i poluotoka Kleka (BiH).

1. Mapa: Mali i Veliki Školj.
Žute linije predstavljaju državnu granicu Bosne i Hercegovine⁶.

⁵ Isto

⁶ Sve mape korištene su isključivo kao ilustracija. CSS ne zauzima stav o legalnosti ili političkoj validnosti ovdje predstavljenog.

U vrijeme kada je Ugovor potpisan 1999. godine, Dubrovačka županija objavila je knjigu *Hrvatska granica na Kleku*⁷, koju je napisala grupa historičara i u kojoj su iznešeni detaljni argumenti o granici vezano za spornu tačku. Ova knjiga može biti posmatrana kao određeni izraz protesta kako je to okarakterisala Vlada Hrvatske. Kao odgovor, hrvatska vlada je najavila da ukoliko neko posjeduje dokaze koji nisu bili razmatrani tokom pregovora, treba iste dostaviti Diplomatskom povjerenstvu.

Ukratko, morsko razgraničenje između BiH i Hrvatske je specifično, jer je teritorijalno more BiH okruženo unutrašnjim vodama Hrvatske, čineći situaciju prilično jedinstvenom. Vlasti BiH su mišljenja da Hrvatska krši UN-ovu Konvenciju, jer jednostrano primjenjuje direktnu liniju razdvajanja (povučenu između otoka Vodenjak – Hvar do rta Proizda – Korčule), onako kako je to bilo u vrijeme bivše Jugoslavije. Čineći ovo, Hrvatska je konstituisala svoju teritorijalnu suverenost i unutrašnje vode, zatvarajući morsko područje BiH. U martu 2007. godine, hrvatska vlada je osporila da dva otoka pripadaju BiH.

2. Mapa linije razdvajanja sačinjena od strane Hrvatske.

Ključna dinamika mira i konflikta

Cilj istraživanja je bio da se predstavi realna percepcija stanovništva o predmetnoj problematici, a koja ujedno određuje i ponašanje i očekivanja ljudi koji obitavaju u tim graničnim područjima. Istraživački tim je posjetio dvije lokalne zajednice, jednu u Hrvatskoj, jednu u BiH, i održao četiri (4) diskusije u fokus grupama. U isto vrijeme, istraživački tim je proveo i nekoliko intervjua sa ključnim informantima, odnosno predstavnicima lokalnih policijskih struktura, vlasnika trgovina na malo, te lokalnih medija. Predviđeni su i direktni intervjui sa predstavnicima administracije lokalnih opština. Međutim, zbog malog broja osoblja i obaveza gradonačelnika, istraživački tim je bio prinuđen ove intervjue obaviti preko telefona. Na višem nivou, tim je također konsultovao predstavnike

⁷ Preuzeto iz članka pod nazivom *Ugovor o granici između Hrvatske i Bosne i Hercegovine: Prvi, ali ne i posljednji*, Mladen Klemenčić, pristupljeno u septembru 2011. godine, http://www.dur.ac.uk/resources/ibru/publications/full/bsb7-4_klemencic.pdf

međunarodne zajednice u BiH, predstavnike državne vlasti i stranih ambasada. Rezultati istraživanja predstavljeni u daljem tekstu uobličeni su u kontekst osnovnih pitanja koja se odnose na konflikt a koja su identificirali sami učesnici.

Najbitnija pitanja koja proizilaze iz izvještaja

Diskusije i intervjui, te analiza prikupljenih podataka ukazali su na neke od osnovnih faktora koji su bitni za pitanja označavanja granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Političko okruženje, odnosno sveukupna atmosfera koju ono kreira, okarakterisano je od intervjuisanih kao osnovni problem pored činjenice da su u području politike rijetki slučajevi kada se pri traženju potencijalnih rješenja sporova uvažavaju mišljenja lokalne populacije. Generalno, učesnici skreću pažnju na neke od opštih zajedničkih faktora koji imaju utjecaj na njihove živote i osjećaj sigurnosti, prvenstveno naglašavajući lošu ekonomsku situaciju. Još jedna stvar koja se nametnula tokom diskusija odnosi se na manjkavosti sistema upravljanja u navedenim teritorijama. Da bi se izvela objektivna procjena bitno je da se svi navedeni vanjski faktori koji utiču na sveukupnu situaciju ozbiljno razmotre, te da se kroz analizu procjeni do koje mjere ovi trendovi i percepcije mogu razbuktati eventualne tenzije.

Zbir problema i rizika koje oni predstavljaju

Pitanje neriješenog označavanja granica između BiH i Hrvatske po osnovu spora oko otočića Mali i Veliki Školj, aktuelna je tema već više od desetljeća. Razlozi zbog kojih Hrvatska treba ovu teritoriju i razlozi zbog kojih je BiH treba, su isti – ekonomski, politički i strateški. Hrvatska vlada planira izgradnju mosta od poluotkoka Pelješca do kopna i povezivanje svojih teritorija, dok BiH treba slobodan pristup moru i međunarodnim vodama. U cilju postizanja ovih ciljeva, obje zemlje trebaju dva mala otoka i nije vjerovatno da će neka od dvaju zemalja lako odustati od njih. Iako je došlo do zastoja u aktivnostima Međudržavnog diplomatskog povjerenstva, u julu 2010. godine, kada je održan sastanak, učinilo se da bi Povjerenstvo ipak moglo načiniti pozitivne korake. Međutim, kako Europska komisija navodi u Izvještaju o napretku Hrvatske za 2010. godinu, nije bilo pomaka vezanih za ratifikaciju Ugovora, projekt mosta na Pelješcu ili Sporazuma o korištenju Luke Ploče. I pored toga, BiH i Hrvatsku vežu dobri bilateralni odnosi, što je između ostalog vidljivo iz primjera uspješne implementacije različitih bilateralnih sporazuma. Na kraju je bitno napomenuti da bi ratifikacija postojećeg Sporazuma uklonila značajne prepreke koje stoje ispred BiH na putu integracije u Europsku uniju, budući da pitanje označavanja granica sa susjednim zemljama predstavlja bitan segment funkcionisanja Europske unije.

Pojašnjenje osnovnih uzroka

Većina učesnika fokus grupa organizovanih u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj uglavnom su bili svjesni postojanja ovoga problema o kojem su saznali prateći medijske izvještaje na obje strane. Generalno, postoji zajedničko razumijevanje ovog pitanja, ali značaj problema koji ono predstavlja interpretira se veoma različito. To se najbolje pokazalo kada se povelja rasprava o tome kome ova dva otočića pripadaju.

Diskusija u fokus grupi održana u Neumu, BiH uglavnom otkriva podijeljena mišljenja stanovništva povodom pitanja da li otoci pripadaju BiH ili Hrvatskoj. Treba međutim naznačiti da su svi učesnici fokus

Platili su poreze kao istaknuti građani, i ne bi im se sada trebala osporavati prava.

Fokus grupa Neum, BiH

grupa, iako su imali različita mišljenja, iskazali zajednički stav da ovo pitanje ne predstavlja problem koji bi mogao uzrokovati neku vrstu konfliktne tenzije među njima. Međutim, kako smo ranije napomenuli, postoje razilaženja u mišljenjima ovog stanovništva, gdje sa jedne strane dio učesnika smatra da Mali i Veliki Školj pripadaju Hrvatskoj, dok drugi misle da otočići trebaju pripasti BiH. Ove su se razlike također mogle primjetiti u stavovima anketirane populacije. Po mišljenju najstarijih članova porodice iz Neuma koja je platila poreze za posjedovanje tih otočića Opštini Neum, ovo pitanje ne bi trebalo biti sporno i oni bi trebali imati ekskluzivno pravo posjedovanja, samim tim i Opština Neum, a analogno tome BiH kao država.

Ovakve stavove učesnika fokus grupe u Neumu, od kojih je polovina mlada, otvorena i zaposlena, podržalo je i nekoliko intervjuisanih informanata, kao npr. predstavnici nevladinih organizacija, medija

Ukoliko BiH dobije vlasništvo, i izgradi luku, bili bismo ekološki uništeni.

Fokus grupa, Neum

i policije. Druga polovina učesnika mišljenja je da bi Hrvatska trebala dobiti pravo vlasništva. Takav stav iskazuju jer smatraju da se jedini razlog što BiH ima pretenziju da dobije ova dva otočića, krije u činjenici da planira izgradnju i razvoj luke koja bi se otvarala na drugu stranu poluotoka Klek. Po njihovom mišljenju, BiH nije ekološki osvještana pa bi ova luka ugrozila tamošnju ekološku sredinu. Naglašavaju činjenicu da vlast ne pridaje posebnu važnost industriji turizma, odnosno objektivnoj procjeni lošeg utjecaja koji bi namjerena izgradnja luke mogla prouzrokovati.

Sa druge strane, ukoliko bi Ugovor ratificirale obje zemlje, sa aneksom koji bi zabranio da se ovakva luka sagradi, ne vide razloga da dva ostrva ne pripadnu BiH.

Generalno, ono što je postalo jasno iz intervjua i diskusija u fokus grupama je da formalno postoji tek razlika u mišljenjima građana Neuma, te da to ne predstavlja nikakvu tenziju među njima. Još jedna stvar koja se iskristalisala tokom diskusija

Ovaj proces se dešava jedino na relaciji Zagreb - Sarajevo, kao da se to ne tiče nas, ljudi koji živimo u ovom području.

Fokus grupa, Neum

je ta da je samo nekolicina učesnika bila dobro informisana, dok je drugima nedostajao određeni stepen informisanosti o ovim pitanjima. Zajednički su se obje fokus grupe složili da bi lokalna opština trebala biti glavni izvor informacija o ovim pitanjima. Zauzvrat, kako tvrde predstavnici medija, protok informacija bi se povećao i obuhvatio veći dio populacije Neuma. Trenutno, ljudi iz Neuma posjeduju samo površne informacije bazirane na malom broju medijskih članaka (pisanih u Zagrebu i Sarajevu, glavnim gradovima dvije zemlje). Tako je veliki broj učesnika bio svjestan tek postojanja Međudržavog diplomatskog povjerenstva, te da isto nije dovoljno aktivno. Stiče se i dojam da su najbolje informisani o ovim pitanjima iz redova predstavnika medija i nevladinih organizacija, dok drugi učesnici fokus grupe i intervjuisani imaju stav da je pitanje označavanja granica visoko ispolitizirano pitanje.

Prema stavovima nekih učesnika, problem vlasništva dva otočića bi trebale riješiti vlade dviju zemalja. S druge strane, veliki broj učesnika mišljenja je da, iako je ovo ispolitizirano pitanje, određeni naponi trebaju biti učinjeni da se uključi lokalna zajednica u rješavanje ovoga pitanja, budući da se to dešava “baš na njihovom pragu (učesnik)”.

U pogledu utjecaja ovog pitanja na odnos između dvije susjedne opštine, stekao se dojam da je zajednički stav da ovo pitanje nema nikakav negativan uticaj na taj odnos. Sveukupno gledajući, ovaj odnos i nije pretjerano razvijen, ali učesnici iz dvije opštine redovno posjećuju onu drugu opštinu iz brojnih razloga, te održavaju prijateljske odnose. Jedina primjetna tenzija određenog stepena odnosi se na rivalstvo između dvije opštine u pogledu privlačenja turista.

Što se tiče procjene na osnovu diskusije fokus grupe održane u Kleku, Opština Slivno u Hrvatskoj, njihovi pogledi nisu se mnogo razlikovali od gore predstavljenih stajališta. Jedan od razloga za ovo je i taj da obje opštine, Opštinu Neum i Opštinu Slivno, najvećim dijelom nastanjuju iste etničke grupe.

Kao i populacija Neuma, učesnici iz Kleka također tvrde da ne postoje nikakve tenzije u vezi oko ovoga spora. Jedina razlika koja je primjećena je da skoro svi učesnici imaju mišljenje da Mali i Veliki Školj trebaju pripasti Hrvatskoj a ne BiH. Odbacili su činjenicu da je Opština Neum plaćala poreze za dva ostrva prije raspada bivše Jugoslavije, kao razlog navodeći da su dozvola i papiri koji ovo dokazuju vjerovatno falsifikovani. Dalje, činilo se da se uglavnom slažu sa činjenicom da su obje države, BiH i Hrvatska, trebale pratiti razgraničenje koje je svojevremeno predlagala Austro-Ugarska, te na taj način utvrditi kome pripada otok.

Mlađa populacija Kleka se činila malo više zainteresovana za spor, dok su stavove generirali uglavnom na osnovu pristrasnih medijskih izvještaja. U nekoliko iznesenih komentara zastupali su stavove da bi Hrvatska trebala braniti ono što je njeno, te da knjiga koju je pisala Dubrovačka županija predstavlja jedan od najboljih argumenata u prilog stavu da Mali i Veliki Školj pripadaju Hrvatskoj.

Zašto bismo odustali od onoga što je naše?

Fokus grupa, Klek

Slično situaciji u Neumu, svi učesnici su se složili da lokalna opština ne čini dovoljno na informisanju o dinamici dešavanja vezanih za ovo pitanje. Štaviše, odnos između administracije Opštine Slivno i lokalne populacije čini se izuzetno slabim, te je aspekt upravljanja jedan od problema koji su identifikovali i u ovoj zajednici. Također slično kao i u Neumu, lokalna populacija je izrazila želju da bude znatno uključena u ovaj proces, što bi im dalo mogućnost da budu aktivniji i da doprinesu rješenju spora svojim znanjem i stavovima.

Ipak, većina učesnika se složila da je ovo pitanje ispolitizirano, te da bi najsvrsishodnije rješenje bilo da državne vlasti iznađu politički dogovor. Međutim, kako ovo pitanje državne vlasti namjenski koriste jedino u vrijeme predizbornih kampanja u svakoj od dvije zemlje, znatan broj učesnika je mišljenja da će biti potrebno da se u rješavanje ovoga pitanja uključi lokalna zajednica na ovaj ili onaj način.

Sumirajući diskusije u sve četiri fokus grupe provedene u posmatranim graničnim opštinama, može se uočiti dosta sličnosti u iskazanim stavovima lokalnog stanovništva. Stiče se i dojam da je mlađa populacija u obje opštine više zainteresovana da se iznađe rješenje ovog problema, sagledavajući ga više kao prepreku za poboljšanje nivoa usluga ponuđenih turistima, nego nešto drugo. Štaviše, prisutan je i značajan nedostatak svijesti stanovništva o ovom pitanju, jer učesnici formiraju svoje mišljenje na osnovu informacija iz nekoliko pristrasnih medijskih članaka koje su pročitali tokom proteklih godina. Većina informacija je prikupljena na osnovu glasina i neprovjerenih činjenica. Potencijalni problemi koji bi mogli voditi nekoj vrsti sukoba nisu primjećeni, iako su postojala dijametralno različita mišljenja učesnika. Kako smo već naveli, jedan od razloga je i monoetnička kompozicija stanovništva obje opštine.

Uloge ključnih aktera u ovom pitanju

Predsjednik Nacionalne komisije za označavanje granica BiH, g. Željko Obradović⁸ je u intervjuu naglasio da je mnogo toga postignuto na relaciji BiH – Hrvatska; zapravo, 99% pitanja granice je riješeno, te preostaje sporan još samo jedan posto teritorije na granici oko Neuma. Tokom 2010. godine, odnosno 5 godina nakon posljednjeg sastanka, održan je ponovno sastanak Međudržavnog diplomatskog povjerenstva, na kome je ukazano na potrebu da se postigne zajedničko rješenje ovoga problema.

Postoji nekoliko načina da se riješi pomenuti problem označavanja granica. Svi relevantni dokumenti su poslali Vijeću Ministara BiH i Vladi Hrvatske, a obje vlade su trebale iste proslijediti parlamentima. Najjednostavniji način bio bi ratifikacija postojećeg Ugovora u skladu sa postojećim granicama, gdje bi Hrvatska opozvala primjedbe na granice blizu Neuma.

⁸ Intervju održan sa Željkom Obradovićem, august 2011. godine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Druga mogućnost bi bila da se ratificira 99% granica koje nisu sporne, a da se nastavi rješavanje spornog dijela granice. Prema Obradoviću, ovaj način primijenjen je u nekim skandinavskim zemljama, kao i u Bugarskoj i Rumuniji. Dalje je naglasio da ovo nije samo puko pitanje definisanja granice. Definisanje te granice će riješiti i sva otvorena granična pitanja, imajući na umu da su BiH i Hrvatska potpisale sporazum o pograničnom saobraćaju, koji je u osnovi regulisao život u toj zoni. U nekim područjima, granice ranije praktično nisu ni postojale, dok sada, prema Obradoviću, postoji po nekoliko državnih prijelaza na malom prostoru. Život u tim područjima mora biti pojednostavljen i normaliziran.

Koje načine nude vaše kolege iz Hrvatske i da li je RH više zainteresovana za međunarodnu arbitražu?

Prema Obradoviću, u Hrvatskoj konačno postoji interes za rješavanje problema oko granica sa BiH, pogotovo nakon nekoliko uspješnih razgovora između Zagreba i Ljubljane. Što se tiče vlasnika otoka Veliki i Mali Školj koji plaćaju takse Opštini Neum, Badinterova arbitražna komisija dala je osnovu za rješavanje graničnih linija između zemalja bivše Jugoslavije. Komisija je utvrdila da teritorijalna jurisdikcija mora biti prepoznata, što znači teritorija kojoj ljudi plaćaju poreze, gdje dobivaju identifikacioni broj, i što je najbitnije, gdje su upućeni po pitanjima katastarsa. Što se tiče otoka Veliki i Mali Školj, upisani su katastar Opštine Neum, a vlasnici su plaćali porez istoj toj Opštini.

Intervju sa predstavnikom EU Twinning projekta⁹ i austrijske ambasade koji je zadužen za implementaciju sistema Integrisanog upravljanja granicama (IUG) ukazuje da je on svjestan identificiranih problema vezanih za označavanje granica između BiH i Hrvatske. Europska komisija je dodijelila značajna sredstva da podrži IUG infrastrukturu, a posebno u aspektima izgradnje adekvatnih i funkcionalnih graničnih prijelaza u Bosni i Hercegovini. U tu svrhu je počevši od 2001. godine uloženo ukupno oko 60 miliona Eura u okviru programa OBNOVA i CARDS. Europska komisija je također dodijelila sredstva da podrži blokiranje ilegalnih graničnih prijelaza u BiH. U sklopu ove pomoći, ukupno 67 ilegalnih prijelaza prohodnih za vozila, duž zelene granice Bosne i Hercegovine, prema Hrvatskoj su fizički blokirani na strani BiH teritorije. Ova pomoć je implementirana do 2008. godine. Međutim, kako on tvrdi, pitanje obilježavanja granice je političko pitanje i kao takvo, nije bilo uključeno u aktivnosti provedene u sklopu implementacije sistema IUG.

Europska komisija planira i dalje podržavati sektor, odnosno institucije BiH uključene u IUG, kroz pomoć zbližavanja (Twinning), u namjeri da BiH kreira i usvoji efikasniju i djelotvorniju praksu u cilju uspostavljanja sistema upravljanja granicama koji je u skladu sa standardima EU i u liniji sa "Smjernicama za integrisano upravljanje granicama na Zapadnom Balkanu". Trajanje projekta je 24 mjeseca.

⁹ Intervju sa predstavnikom EU Twinning projekta, august 2011. godine

Po njegovom mišljenju, BiH još ima veliki broj neriješenih pitanja koja se tiču označavanja granica sa susjednim zemljama. Državna komisija za granice BiH, odgovorna za identifikaciju i označavanje granične linije, uspostavljena je nakon usvajanja relevantne Odluke od strane Vijeća ministara u junu 2008. godine.

Intervju sa predstavnikom ambasade Hrvatske¹⁰, potvrdio je da je u sastancima Međudržavnog diplomatskog povjerenstva došlo do zastoja, uglavnom zbog političkih prepreka. Međutim, naglašeno je da su prijašnja loša iskustva koja je Hrvatska imala sa Slovenijom ukazala na činjenicu da granični sporovi moraju biti što prije riješeni, te da postoji privremeni dogovor da se uključe određeni aneksi u Ugovor o granicama iz 1999. godine, posebno vezano za slučaj otoka Mali i Veliki Školj. Sve skupa, ovo pitanje ostaje u nadležnosti dvije upitne države i Međudržavnog diplomatskog povjerenstva. Postoji određeni broj bilateralnih sporazuma između Hrvatske i BiH koji ukazuju na veoma dobru saradnju između dvaju država, te bi i ovo pitanje označavanja granica trebalo biti što prije riješeno. Tokom posljednje dvije godine, ambasada Hrvatske nije imala prigovora ili komentara na granice između Hrvatske i BiH. Ovo je veoma pozitivna činjenica vrijedna spomena.

Preporuke za rješavanje spora

Preporuke su u daljem tekstu podijeljene tako da predstavljaju različite frakcije populacije i organizacija koje su bile uključene u ovu analizu. Prvo, kako je fokus uglavnom bio na prikupljanju stajališta i mišljenja stanovništva, nekoliko preporuka već je predstavljeno tokom analize diskusija provedenih u fokus grupama.

- Uključiti lokalnu zajednicu u procese donošenja odluka, obezbjeđujući im više informacija o ovom pitanju, te jačati veze između lokalne administracije i lokalnog stanovništva;
- Drugo, službeni stavovi međunarodne zajednice formiraju slijedeće preporuke:
- Uključiti anekse u Ugovor iz 1999. godine koji se bavi otocima Mali i Veliki Školj i ratificirati ugovor od oba Parlamenta; ili;
- Oživjeti rad Međudržavnog diplomatskog povjerenstva tako da se sastaje češće; depolitizirati pitanje te riješiti ovaj problem unutar dvije države, bez miješanja međunarodne zajednice.

Treće, službene preporuke od vlasti BiH su sljedeće:

- Ratificirati Ugovor iz 1999. godine bez dodatnih aneksa ili amandmana na Ugovor. Nakon ratifikacije, obje potpisnice bi mogle, u zaključku ili izvršnoj izjavi, potvrditi spremnost za eventualne korekcije granica na specifičnim tačkama.

¹⁰ Intervju sa predstavnikom Ambasade Hrvatske, august 2011. godine

*Centar za sigurnosne studije
Centre for Security Studies*

*Branilaca Sarajeva 13/I, 71000
Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Tel: +387 33 262 455 / 262 456
Fax: +387 33 223 250
E-mail: info@css.ba
www.css.ba*

Saferworld

*The Grayston Centre
28 Charles Square
London N1 6HT, UK
Tel: +44 (0)20 7324 4646
Fax: +44 (0)20 7324 4646
E-mail: general@saferworld.org.uk
www.saferworld.org.uk*